

PRVÉ SAMOSTATNÉ "DEJINY FILOZOFIE NA SLOVENSKU V XX. STOROČÍ"

K. KOLLÁR, A. KOPČOK, T. PICHLER (eds.): *Dejiny filozofie na Slovensku v XX. storočí*. Bratislava, Infopress 1998, 486 s.

Pred jedenástimi rokmi vyšlo vo vydavateľstve VEDA úctyhodné kolektívne dielo nazvané *Dejiny filozofického myslenia na Slovensku I.* (Vedúcim autorského kolektívu a zostavovateľom bol J. Bodnár). Zdá sa, že rímska jednotka názve tohto diela signalizovala nielen pokračovanie v úspešne začatom výskume, ale aj jeho rovnako relevantné výstupy v podobe nasledujúcich publikácií. Jedna z takýchto publikácií uzrela svetlo sveta len prednedávnom, a to vďaka ojedinelému edičnému činu, ktorým bolo vydanie kolektívnej práce *Dejiny filozofie na Slovensku v XX. storočí*. Publikácia je výsledkom riešenia grantového projektu VEGA 2/2050/97 s názvom *Filozofia na Slovensku v 20. storočí*, ktorý sa realizoval na Filozofickom ústave SAV v Bratislave).

Už zloženie autorského kolektívu naznačuje kontinuitu s výskumom, ktorého výsledky boli prezentované v spomenutých *Dejinách filozofického myslenia na Slovensku I.* Vo väčšine prípadov ide teda o autorov, ktorí majú dostatok skúseností i erudície na to, aby produktívne realizovali aj taký náročný projekt, akým je *prvé samostatné* spracovanie dejín filozofie na Slovensku v 20. storočí.

Napriek týmto analógiám nemožno si medzi uvedenými dielami nevšimnúť aj niekoľko rozdielov, ktoré pravdepodobne vyplývajú už z nerovnakých metodologicko-východiskových pozícií uplatnených v jednom, resp. v druhom prípade. Napríklad kým v prvom prípade išlo o *syntetické* spracovanie dejín filozofického myslenia na Slovensku v podstate *z jednotných* ideovo-teoretických pozícií, v druhom prípade viedla zostavovateľov "snaha priblížiť verejnosti filozofiu na Slovensku v 20. storočí cez rôznu (analyticko-interpretačnú) optiku" (s. 7).

Nazdávam sa, že v práci sa citlivo (a pritom jednoznačne) diferencuje medzi "filozofiou na Slovensku" a "slovenskou filozofiou". To, že autori ako M. Greguss, A. Séredi, M. Szlávik a iní sú právom zaraďovaní do "maďarskej filozofie" (s. 101), nijako nevyklučuje ich aktívnu prítomnosť v procese rozvoja filozofie na Slovensku. Napokon, aj vďaka ich celkovému vedecko-pedagogickému pôsobeniu na evanjelických lýceách v Prešove, Kežmarku a Bratislave formovali sa prvé generácie slovenských filozofov a naopak: dá sa predpokladať, že sociálna, politická, ideová a kultúrna atmosféra na Slovensku, kde boli všetci títo autori svojím "ľudským pobytom" zakotvení, našla svoj nezanedbateľný ohlas aj v zameraní a charaktere ich tvorby.

Vo väčšine prípadov sa autorom publikácie podarilo zachytiť tvorbu prezentovaných mysliteľských osobností na Slovensku skutočne v tom najtesnejšom európskom intelektuálnom kontexte. Na ilustráciu možno uviesť hneď kapitoly prvého tematického bloku (napríklad: *Novotomizmus na Slovensku v prvej polovici 20. storočia*, *Blondelizmus vo filozofii Štefana Polakoviča*, *Intuitívny realizmus na Slovensku*, *Luteránska filozofia na Slovensku* a ďalšie), ktorých autormi sú T. Münz, J. Bodnár, J. Letz, F. Fundárek, O. Mészáros, J. Kocka, A. Kopčok, V. Gluchman a P. Maňovčík. To isté platí aj o kapitolách druhého a tretieho tematického bloku reflektujúcich tvorbu Milana Hodžu, Jána Lajčiaka, Štefana Polakoviča, Igora Hrušovského, Svätopluka Štúra a ďalších predstaviteľov slovenskej filozofie 20. storočia, na spracovaní ktorých sa autorsky podieľali K. Kollár, E. Városová, J. Balážová, J. Bodnár, V. Bakoš, T. Pichler, E. Filová a D. Smreková. Viaceré z týchto kapitol majú doslova *priekopnícky* charakter, lebo podobne ako kapitoly štvrtého, piateho, šiesteho a siedmeho tematického bloku oboznamujú čitateľa aj s tvorbou tých mysliteľov, ktorí sa v doterajšom výskume viac či menej taktne obchádzali. Platí to najmä o predstaviteľoch filozofického disentu (M. Šimečkovi a M. Városovi), ktorých prínos do slovenskej filozofie precízne aktualizujú R. Kopsová, J. Kusá, T. Sedová a J. Uher.

K *priekopníckym* kapitolám posudzovanej publikácie sa žiada zaradiť aj štúdiu J. Viceníka, ktorá - v rámci samostatného bloku nazvaného *Axiológia a logika* - analyzuje proces inštitucionalizácie a profesionalizácie logiky na Slovensku po roku 1918, pričom pozornosť venuje aj problematike etablovania modernej metodológie vied. Viceníkove analýzy a interpretácie Koreňových, resp. Červenkových prác z oblasti logiky (osobitne Červenkovej štúdie *Zásluhy stoikov o logiku*) patria nepochybne k najpôvodnejším a najkvalitnejším svojho druhu. (Škoda, že sa taktó v iných tematických blokoch exponovanej publikácie nespracovali aj Červenkove texty z oblasti dejín filozofie, napríklad jeho excelentná monografia s názvom *Friedrich Nietzsche* či "prvolezecká" štúdia *Prešovské evanjelické kolégium v dejinách filozofie* a ďalšie).

Diskutovať možno o proporčnom zastúpení analyzovanej tvorby aj v prípade ďalších mysliteľských osobností, ktoré sa stali predmetom záujmu zo strany jednotlivých autorov. Zdá sa, že podstatne väčší interpretačný priestor si zaslúžili napríklad Ján Mikleš, Stanislav Felber a ďalší podobní autori, ktorí sa na slovenskej filozofickej scéne prezentovali - aj v tzv. "politicky neprajných rokoch" - viacerými relatívne originálnymi koncepciami a historicko-filozofickými reflexiami (napríklad Felberova koncepcia *filozofie matematiky*, Miklešove reflexie európskeho a slovenského filozofického atomizmu atď.).

V tejto súvislosti sa vynára aj otázka, či sa medzi predstaviteľov filozofického myslenia na Slovensku v 20. storočí nemali zaradiť aj takí interdisciplinárne zameraní autori, akými boli A. Matuška, O. Čepan, P. Strauss a ďalší, ktorí svojou filozoficky fundovanou esejistikou, resp. literárnou kritikou nepochybne prispievali (a prispeli) aj k rozvoju samotnej slovenskej filozofie. Ide najmä o Matuškovu reflexiu tvorby A. Schopenhauera a F. Nietzscheho, Čepanove analýzy "filozofie" európskeho a slovenského romantizmu, Strausovu teisticko-existenciálnu antropológiu atď.

V posudzovanej publikácii je však napriek tomu zhromaždený (a funkčne klasifikovaný) vskutku úctyhodný faktografický materiál, ktorý už v tejto podobe nepochybne

rozširuje horizonty doterajšieho vnímania (i poznania) filozofie na Slovensku v 20. storočí.

Z obsahu publikácie vyplýva, že filozofické myslenie na Slovensku malo aj v 20. storočí svoje objektívne i subjektívne limity. Mysliteľské osobnosti, ktoré sa podieľali na jeho "tvarovaní", žili nielen vo svojom "prirodzenom svete" (t.j. v intímnej sfére svojho individuálneho "pobytu"), ale aj vo svete objektivizovaných prejavov (a dôsledkov) dvoch totalitných systémov.

Žánrová, ako aj štylistická "nevyrovnanosť jednotlivých príspevkov", resp. "nezastrešenie týchto príspevkov spoločnou rámcujúcou konštrukciou", na čo upozorňujú aj samotní zostavovatelia (s. 7), rozhodne publikáciu "nediskvalifikuje", ale naopak: text v očiach čitateľa dynamizuje, prispieva k interpretačnej otvorenosti jeho zmyslu atď.

S prihliadnutím na tieto a ďalšie skutočnosti považujem vydanie *Dejín filozofie na Slovensku v 20. storočí* za naozaj významný edičný čin. Publikáciu vrele odporúčam do pozornosti všetkým, ktorí sa zaujímajú o genézu filozofického myslenia na Slovensku v končiacom sa storočí. Nájdú v nej nielen aktuálnu reflexiu nedávneho vývinu našej filozofie, ale aj jej nanajvýš súčasnú a produktívnu sebareflexiu.

Rudolf Dupkala

Doc. PhDr. Rudolf Dupkala, CSc.
Katedra filozofie FF PU
ul. 17. novembra 1
080 78 Prešov
SR